

בהר ב *

הג"ל⁸ „לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן“⁹.

[בנוגע צו די לאווין וואס זיינען דא אין דעם: שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור“¹⁰, איז פשוט אז דער איסור ל"ת איז נאָר אויפן גברא „שלא יעבוד עבודת הארץ בשנה זו כו“¹¹].

פון די נפק"מ בזה: אויב די מצוה איז אז די קרקע פונעם אידן דאַרף האָבן שבייתה, איז דעמאלט קיין חילוק ניט ווער עס איז שולל די שבייתה און טוט די ארבעט אין זיין קרקע, אפילו אויב דאָס טוט אַ גוי¹², איז דער בעל הקרקע עובר

א. ביי דער מצוה פון שבייתת הארץ אין שביעית, זאָגט דער רמב"ם¹: „מ"ע לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר² ושבתה הארץ שבת לה" ונאמר³ בחריש ובקציר תשבות" — איז יודע אין דעם די חקירה⁴: צי די מצוה איז אז די ערד זאל שובת זיין, ווי ס'איז משמע פון לשון הכתובים בפרשתנו „ושבתה הארץ שבת לה" .. שבת שבתון יהי לארץ .. שנת שבתון יהי לארץ“⁵, און ווי דער רמב"ם זאָגט (אין אן אנדער אָרט⁶) אז די מצוה איז „שתשבות הארץ בשביעית ממלכתה“⁷: אָדער די מצוה איז אז דער מענטש דאַרף רוען מעבודת הארץ, ווי דער לשון הכתוב „בחריש ובקציר תשבות“, און ווי דער לשון הרמב"ם

(8) ועד"ז לשונו במגן המצות בריש ספר היד מ"ע קלה ובסהמ"צ שם. ועפ"ז יומתק מה בשסהמ"צ הביא הכתוב „בחריש ובקציר תשבות" ורק אח"כ, וכבר נכפל זה הציווי פעמים ואמר שבת שבתון. ובמגן המצות שם הביא רק הכתוב „בחריש ובקציר“. וכ"ז בחינוך שם „לבטל עבודת הארץ בשנה השביעית שנאמר בחריש ובקציר תשבות ובא הפי כו". אבל להעיר שבריש הל' שמיטה ויובל הקדים הרמב"ם הכתוב „ושבתה הארץ“.

(9) וי"ל שחלוי בהטעמים למצות שמיטה: שמוסיף הארץ תבואתה ותתחזק בעמדה שמוטה (מגן ח"ג פליט), שבייתת הארץ. או „לקבוע בלבנו כו" ענין חידוש העולם כי ששת ימים עשה כו" הכתיב מנוחה על עצמו כו" — „אין דבר מיוחד מרשותו רק שהכל ברשות אדון הכל" (חינוך מצוה פד. שכת. וראה רמב"ן פרשתנו כה, ב. ובארוכה אברבנאל ריש פרשתנו), שבייתת האדם. פרשתנו שם, ד.

(11) לשון הרמב"ם בהכותרת להלכות שמיטה ויובל מצוה ב' (וראה לשונו בסהמ"צ ובמגן המצות בתחילת ספר היד מל"ת רכ ואילך). וראה צפ"ע מהד"ת ג, רע"ג.

(12) ראה תוס' רי"ד ע"ז שם (מהד"ק). חכמת שלמה (מהרש"ל) ב"מ ז, א. ובתוס' רי"ד (בשם המורה — רש"י) וחי' הביא הכ' „שבת שבתון יהי לארץ“.

(1) וסיום מס' שביעית.

(1) ריש הל' שמיטה ויובל.

(2) פרשתנו כה, ב.

(3) תשא לד, כא.

(4) ראה מגן מצוה קיב. ביאור הר"ם פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע סא (רסג, ג ואילך. רסה, ב ואילך). ובס' לאור ההלכה להרש"י שי' (זיל) וזין (ע' צד) מציון עוד ספרים דשקו"ט בזה.

(5) שם, ד"ה. ברמב"ם ריש הל' שמיטה ויובל הביא (מהג"ל בפנים) רק הכתוב „ושבתה הארץ“, ובסהמ"צ מ"ע קלה: „(והוא אמרו .. בחריש ובקציר תשבות) וכבר נכפל זה הציווי פעמים ואמר שבת שבתון יהי לארץ .. האי שבתון עשה (ואח"כ) ואמר גם כן ושבתה הארץ“. ובפרש"י ע"ז (טו, ב) הביא הכתוב „שנת שבתון יהי לארץ“. וראה לקמן הערה 12, 8.

(6) במגן המצות (מצוה א') שבהכותרת להל' שמיטה ויובל.

(7) להעיר מחו"כ עה"פ (בחוקותי כו, לד. מג). אז תרצה הארץ גו' והארץ תעזב מהם ותרח את שבתותי" — „בשביל שתדעו שהארץ שלי כו' והיא חשמת מאילי כל שמישים שהיא חייבת ליי“.

וואס דער חילוק בפשטות איז אין פאל²⁰ ווען ער איז זיי בפירוש ניט מפקיר (גודר שדה ונועל כרמו)²¹: אויב ס'איז א חובת גברא אויפן בעה"ב צו מפקיר זיין²² איז (כאטש ער איז עובר אויף דער מ"ע, פונדעסטוועגן) טאר עס א צווייטער ניט נעמען, און אויב ער נעמט איז ער עובר אויף איסור גזילה. אויב אבער דאס איז אפקעתא דמלכא, קען מען נעמען און זוכה זיין די פירות אפילו בע"כ פון די בעלים.

נאך א נפק"מ פשוטה זאגט מען אין דעם: וויבאלד אז שביעית איז פטור פון מעשר מצד דעם וואס די פירות זיינען הפקר — איז אויב דער חיוב איז אז דער מענטש זאל זיי מפקיר זיין, דעמאלט דארף אויסקומען אז די פירות שביעית וואס ער איז זיי ניט מפקיר (גודר שדה כו') זיינען חייב במעשרות: אויב אבער זיי זיינען הפקר מצד „אפקעתא דמלכא" איז מובן, אז זיין ניט מפקיר זיין ענדערט גארניט און די פירות זיינען פטור פון מעשרות.

ג. מען קען אבער זאגן, אז אויך ווען איינער איז בפירוש ניט מפקיר די פירות פון שביעית זיינען זיי פטור פון מעשרות אפילו לויט די סברא אז ס'איז א חובת גברא²³, ווארום י"ל אז דאס

אויף דער עשה; אויב אבער דאס איז א חובת גברא איז בשעת א גוי באארבעט די פעלד איז ער ניט עובר.

ב. עד"ז איז דא די חקירה און א פלוגתא ביי נאך א מ"ע אין שביעית — „והשביעית תשמטנה ונטשתה"¹³, צי די מצוה פון שמטת הפירות איז אז דאס וואס די ערד גיט ארויס בשביעית דארף דער בעה"ב משמט [מפקיר] זיין¹⁴, ווי דער לשון הרמב"ם (אין ספר המצות¹⁵) „שצונו להפקיר כל מה שתצמח" און (אין ספר היד¹⁶) „להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית"; אדער די שמיטה איז אין אן אופן פון „אפקעתא דמלכא"¹⁷ — די תורה האט מפקיר געווען¹⁸ די פירות¹⁹ שביעית און דער בעה"ב טוט גארניט אויף אין דעם¹⁹.

(13) משפטים כג, יא. וראה חינוך מצוה פד ומצוה זו שהיא להפקיר כל פירות" ומצוה אחרת שציונו הא"ל לשבות בה כו' קשר אחד להם.¹³ והנהגתו מוכיחה שהפקיר וא"צ הפקר בדבור, או שסתמ" — אוקמי בחזקת כשרות.

(14) מ"ע קלד. ועד"ז בחינוך ריש מצוה פד. (15) הל' שמיטה יובל פ"ד הכ"ד. ובמנין המצות (מ"ע קלד) שבריש ספר היד. להשמיט קרקע". וראה לקמן הערה 18.

(16) לשון הגמרא ב"מ לט, רע"א (ובפרש"י שם: מצות המלך). קו, א (ובפרש"י: המלך ביטלו מלוורעה כו'). קט, א (לגבי יובל).

(17) להעיר מלשון הרמב"ם בהכותרת שם (מצוה ו') „שישמיט מה שתוציא הארץ".

(18) ולשון הגמרא נדרים מב, ב: „ארעא נמי (רחמנא) אפקרה" היינו ללקוט פירות כמ"ש ברין ורא"ש שם.

(19) ראה בהנה"ל (ובהבא לקמן): מחלוקת ב"י והמבי"ט (ש"ת אבקת רוכל סי' כד. ש"ת מבי"ט ח"א סי"א. מהרי"ט ח"א סי' מב, מג). מניח מצוה פד. ביאור הרי"ף פערלא שם (רסו, א וילך). ובאור ההלכה שם (ע' צו) הביא עוד כמה ספרים. אנציקלופדיא תלמודית בערכו. ובצפ"ע (מאכא"ס פ"י הט"ז (צ, ד). נדרים פ"ז הי"ג (יג, א). תרומות פ"ב סה"י"ב (מה, ב). מח"ע פ"ז היה (סג, ב). ועוד) דפליגי הראשונים, מחלוקת רש"י ותוס' ב"ר טו, א.

(20) מנ"ח שם.

(21) ראה רמב"ם שם (פ"ד הכ"ד), וכל הנועל כרמו או סג שדה בשביעית ביטל מ"ע. משא"כ בסתם י"ל בפשטות דהוי הפקר ממילא לכ"ע. ראה בהמובא באנציקלופדיא שם. ועוד.

(22) ולשונות הגמרא הנ"ל (הערה 16, 18) תירצו באחרונים לדיעה זו — ראה בהמובא בהערה 19.

(23) מחלוקת הב"י והמבי"ט (הנ"ל בהערה 19) היא בעיקר לגבי פירות עכרים בשביעית. ובתוך דבריו כתב הב"י (אבקת רוכל שם), כ"י לא נפטר פירות שביעית ממעשרות אלא מטעם הפקר וכל שאינו מופקר לא נפטר ממעשרות, ומה שטען אטו ישראל שגדר כרמו ולא הפקיר כו' דאיכא למימר

ניט מפקיר געווען.²⁶

ד. לכאורה קען מען בריינגען א ראי, אז דער הפקר פון שביעית איז אפקעתא דמלכא, פון ²⁷ לשון המדרש²⁸

(26) ראה ספרי (ראה יד, כח. תבוא כו, יב. ילקוט שם): יכול אף שנה שביעית תהא חייבת במעשר תל שנת המעשר שנה שחייבת במעשר יצאה שביעית שאינה חייבת במעשר. ובמהרי"ט שם סי' מג מוכיח מזה שפירות שביעית פטורין מן המעשר מגוזה"כ ולא מטעם הפקר כלל (וראה שם שהביא מפרשי ר"ה שם). ובית רענן לילקוט ראה שם (אות מה). "שהכל הפקר", ולפי הנ"ל בפנים י"ל פי' הספרי בפשטות שפירות שביעית אינן חייבות במעשר מכיון שחייב להפקירם [ולהעיר שבספרי (וילקוט) שם ממשיך. יכול יהו שני מעשרות נוהגים בה (בשלישית) תל שנת המעשר מעשר אחד כ"ה]. וראה צפני מתי' הנ"ל.

(27) עוד יש להוכיח (לכאורה) דשביעית הוי אפקעתא דמלכא מזה שהוזכרו לשומרי ספיחים בשביעית להביא מהן עומר ושתי הלחם (שקלים פ"ד מ"א. תוספתא מנחות פ"ה) ובתוס' בכ"מ (יבמות קכב, א (ד"ה של). בי"מ נח א (ד"ה לשמור). מנחות פד, א (ד"ה שומרי). ועוד), שקרס האין מותר והלא צריך ממשקה ישראל מן המותר לישראל ובת"כ פרשתנו (כה, ה) מן שמור בארץ אין אתה בוצר כו', ולמה לא הקנו את השדות לפני שנת השביעית לקטנים שלא בני מצוה נינהו ואינם צריכים להפקירם, והיו יכולין להביא מהם עומר ושתי הלחם, ומוכח לכאורה דאפקעתא דמלכא הוי שלכן גם השדות דחש"י הוי הפקר מאליהם (ראה עד"ז מניח מצוה פד).

אבל אינו — כי מצות התורה לא ניתנו שיהא אפשר לקיים רק ע"י ערמה וכיו"ב, ופשיטא שאין לומר שקיים מצות עומר ושתה"ל בשנה השביעית ניתן באופן כזה שיהא מחוייבים ליקח שדה של המחוייב במצות וליתנו להקטן כדי להפקיעו ממצות שמיטה. ושש"ט.

(28) תנחומא ר"פ ויקרא. וראה ויקר שם.

(*) ומה"ט אין מספיק מ"ש במניח שם שאפשר שלא הי' סמך לירושלים כו'. ומש' במניח דאפילו הי' (שדות של חשון) סמך לירושלים) מ"מ אינם בני הקנאה מה"ח, הרי זה שייך להשקו"ט בנתינת לולב לקטן אם מהני מתנתו דקטן אפילו לדאורייתא (ראה שריח כרך ב' שפ, ב ואילך). אבל להעיר

וואס פירות שביעית זיינען פטור פון מעשרות מטעם הפקר, איז דאס ניט דערפאר ווייל זיי זיינען הפקר בפועל, נאר מצד דעם חיוב זיי צו מפקיר זיין.

און די הסברה אין דעם: ע"ד ווי אין די פריערדיקע זעקס יאר איז דא א חילוק אינעם חיוב פון די מעשרות — אז שנה ראשונה שני' רביעית וחמישית איז מען מפריש מעשר שני און שלישית וששית איז מען (אנשטאט מעשר שני) מפריש מעשר עני, וואס בפשטות י"ל דעם טעם בכדי מ'זאל ניט דארפן געבן אין איין יאר אלע מעשרות²⁴, פונדעסט-וועגן לא אשתמיט בשום מקום צו זאגן אז אויב ער האט ניט געגעבן, לדוגמא, מע"ש דעם ערשטן יאר, זאל ער געבן מעשר עני — והטעם ווייל די תבואה פון דעם יאר האט ניט קיין חיוב פון מעשר עני.

עד"ז בנוגע די תבואה און פירות פון שנת השביעית, אז וויבאלד די תורה האט מחייב געווען אז מ'זאל מפקיר זיין די תבואה ופירות פון דעם יאר, איז במילא ניטא דעם יאר קיין חיוב מעשרות²⁵, אפילו ווען מ'האט בפועל

בהא אין הכי נמי שהיא חייבת אע"ג דרחמנא אפקירה כיון דאיהו לא אפקרי ואפי' אח"ל דפטורה איכא למימר שאני התם דרחמנא אפקרי מה שאין כן בשל גוי כ"ה. הרי דגם לשיטתי' דמצוה על האדם להפקיר לא פסיקא ל' מילתא בפירות של ישראל. (24) אף שלמדוהו מהכתובים ראה יד, כח-כט. (ראה ספרי שם. ר"ה יב, ב. רמב"ם הלכות מתי' פ"ז הי"ד) — הרי י"ל שזהו טעם הכתוב שצ"ל רק מעשר אחד ולא שזהו גוזה"כ בלי טעם.

(25) להעיר מתד"ה יד הכל ר"ה טו, א. ראה צפני שבעה פ"ט. ובכמה אחרונים. ולהעיר עד"ז בהיתר — מי שאנסוהו לחלל שבת — המחוייב להניח תפילין. העושה מלאכה בחוה"מ האם מחוייב בתפילין — שו"ת אמרי יושר ח"ב סקמ"ט (ושם גם שקרס בהולך במדבר ושכח מתי שבת כ"ה). וראה ג"כ הצ"צ למד"ק פ"ג מ"ד.

ניט אפקעתא דמלכא נאָר חובת גברא, פון דעם וואָס מען פאַרגלייכט שמיטת קרקעות צו שמיטת כספים³¹: „וזה דבר השמיטה שמוט³² בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע כו”³³ [און הגם אז דאָס איז נאָר דעת רבי און ניט דעת רבנן³⁴ — איז אָבער זייער פלוגתא נאָר אויף דעם וואָס רבי זאָגט „בזמן שאתה משמט קרקע כו”, אָבער ניט אויף דעם צוגלייכן השמטת קרקע און השמטת כספים³⁵].

ביי שמיטת כספים זאָגט די משנה איז מס’ שביעית³⁶: „המחזיר חוב בשביעית (נאָכן זמן השמיטה)³⁷ יאמר לו משמט אני, אמר לו אעפ”כ, יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה” — אויב שמיטה איז אפקעתא דמלכא און סיווערט אויס חוב, איז ניט גלאַט לשון המשנה „המחזיר חוב”, „משמט אני”, און פ”י המפרשים

אויפן פסוק³⁸ „גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו” — „אלו שומרי שביעית, ולמה נקרא שמם גבורי כח רואה ששדהו מופקרת ואילנותיו מופקרים והסייגים מופרצים ורואה פירותיו נאכלים וכובש את יצרו ואינו מדבר” וואָס פון לשון „רואה ששדהו מופקרת ואילנותיו מופקרים” איז משמע אז זי ווערט הפקר פון זיך אליין — היינו מצד אפקעתא דמלכא, ניט דורך דעם וואָס ער האָט דאָס מפקיר געווען.

מ’קען אָבער דוחק זיין, אז דער מדרש איז מתאר דעם מצב פון דער שדה ואילן ווי זיי זיינען בפועל — „שדהו מופקרת ואילנותיו מופקרים כו”, ניט ריינדיק וועגן דער סיבה דערפון: אָבער אויך דער מדרש האַלט, אז זיי זיינען געוואָרן הפקר נאָר דורך דעם וואָס דער מענטש האָט זיי מפקיר געווען³⁹. און דער חידוש בשעת „רואה” — כאַטש ער אליין האָט עס מפקיר געווען — איז ווייל ער זעט ווי עס זעט אויס בפועל, ע”ד אינו דומה ראי’ לשמיעה.

ה. וייל אַ מקור והוכחה צו דער דיעה וסברא, אז שמיטת קרקעות איז

(29) תהלים קג, ב.

(30) גם צעיק אהלי דהוי אפקעתא דמלכא ואינו שייך לפעולת האדם כלל — מדוע נקרא „שומרי שביעית” ע”ז ש.כובש את יצרו ואינו מדבר”, ובויקר שם „בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום א’ לשבת א’ לחודש א’ שמא לשאר ימות השנה”, דמשמע שהעדר דיבורו בכל ימות השנה היו מצוה.

(31) להעיר מרע”מ ריש פרשתנו (וח”ג קח, ב): „פקודא דא לשבות בשנה השביעית כו’ ואבתרי להשמיט כספים בשביעית כו”. ובויקר שם: ואית אינו מדבר בשומרי שביעית נאמר כאן עושי דברו ונאמר להלן וזה דבר השמיטה מה דבר שנאמר להלן בשומרי שביעית הכתוב מדבר אף דבר האמור כאן בשומרי שביעית הכתוב מדבר.

(32) ראה טו, ב.

(33) גיטין לו, סע”א. ושינ’.

(34) בגיטין שם: בשביעית בזה”ו ורבי היא (וראה פרשי שם ד”ה שביעית. שם ע”ב ד”ה רבא). ובמורה ב, סע”ב מוסיף „אפי’ תימא רבנן כו”.

(35) ובסה”מ להרמב”ם מ”ע קמא ובחינוך מצוה תעז: ולשון התוספתא בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקעות ואחת שמיטת כספים. וראה לאור הלבנה שם ע’ קי שרוב הראשונים פוסקים כרבי, ואשר כן פסק הרמב”ם. אבל ראה לקמן הערה 60.

(36) פ”י מ”ח. גיטין לו, ריש ע”ב (בשינוי לשון). (37) בזמן שהשביעית נוהגת ועברה עליו שביעית — פרשי גיטין שם. הרא”ש שביעית שם. וראה ר”ש, פ”י מהרי”ב בן מלכי צדק, רע”ב (ועוד) שביעית שם.

דצריך למוסרו לצבור יפה יפה ובה שקוים ומחזוקת אט מהני גם בגדול גירושלי שקלים שם (ובמפרשים). בי”מ קיח, א. ועיין חו”ט שקלים שם דחמקל בין הניל ושקלים דמקבלים מקטנים (שקלים פ”א מ”ה. וראה רע”ב שם) ולא חיישין. וראה בארוכה מל”מ ושעריהם שקלים פ”ד ה”ו. ועוד). ובכל אופן י”ל בפשטות שיכולים ליקח מהם בחזרת הפקר בי”ד הפקר. ואכ”מ.

ומבטל זיין דעם חוב לגמרי, נאָר ער
לאָזט אָפּ (משמט) דעם חוב: ער מאַנט
אים ניט (לא יגוש).

[עפ"י ווערט פאַרשטאַנדיק וואָס דער
רמב"ם⁴² זאָגט: „מצות עשה להשמיט
המלוה בשביעית שנאמר כו" וואָס
בפשטות איז דאָס שייך ווען דער
משמט זיין איז אַ חוב אויפן מלוה און
ניט ווען ס'איז אַן אפקעתא דמלכא⁴³].

און לויט דעם איז מוסבר וואָס דער
רמב"ם⁴⁴ זאָגט: „וצריך המלוה לומר
למחזיר משמט אני וכבר נפטרת ממני,
אמר לו אעפ"כ רצוני שתקבל, יקבל
ממנו שנאמר לא יגוש והרי לא נגש",
ד.ה. אַז דער חוב ומצוה אויפן מלוה
(„משמט אני") איז מוגדר אין דעם וואָס
ער איז מקיים דעם „לא יגוש" — ס'איז
ניט אַ באַזונדער לאו און איסור אין
שמיטת כספים⁴⁵, נאָר (אויך) דער קיום
פון חוב השמטה (אַלס מ"ע): און ווי

פון דעם לווה'ס זאָגן „אעפ"כ", אַז ער
ווייל „לפרוע" דעם חוב³⁸?

נאָכמער: וויבאַלד אַז די תורה זאָגט
אַז שביעית איז משמט ומבטל דעם חוב,
האָט לכאורה גאָר געדאַרפט זיין אַן
איסור פאַר דעם לווה צו טאָן אַ פעולה
הפכית — אומצוקערן די געלט אַלס
חוב — און די משנה זאָגט גאָר אַז (ניט
נאָר מעג דאָס דער לווה טאָן, נאָר) „רוח
חכמים נוחה ממנו" (ווי עס שטייט אין
דער צווייטער משנה³⁹)?

איז משמע פון דעם אַלעס, אַז שמיטת
כספים בשביעית איז ניט אין גדר פון
אפקעתא דמלכא — אַז דער חוב ווערט
לגמרי נפקע ונתבטל בדרך ממילא⁴⁰ —
נאָר (א) ס'איז אַ חובת גברא אויפן מלוה
צו משמט זיין דעם חוב⁴¹ און (ב) אַז
דער גדר החיוב איז ניט צו מפיקע

38 בר"ש (וברע"כ) שם „אני רוצה לפרוע (לך)".
וראה מה שהקשה בתו"ט שביעית שם ובמשנה
ראשונה שם. ובפרשי גיטין שם ד"ה ואם „אני רוצה
להחזירו לך". ויתירה מזו בפרשיי שבת (קמח, ב):
אעפ"כ איני חפץ שישמטו יקבל ממנו.
39 מ"ט שם.

40 אבל במדרכי גיטין פ"ד ס"ה שפ: „דשביעית
הפקעתא דמלכא הוא אע"ג דלא אמר משמט אני".
וראה סמ"ע ש"ע חרי"ם סס"ז סקט"ו. וכן פשיטא ל"י
להמניח מצוה תעז בתחילתו. וראה ספר התרומות
שער מה (חלק א') אות ה' (ותשובות הרא"ש כלל עז
אות ד') בשם תשובת הרמב"ן. ולהעיר מפרשי גיטין
(לו, א ד"ה מוסיני. שם, ב ד"ה רבא) דתירוצ רבא
הפקר ב"ד ה' הפקר" קאי גם על קושיא ה"ה שם
ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא והתקין הלל
דלא תשמט. ודע"ז בה"י הרשב"א שם (ושם): „הפקר
הלל ממונו של לווה לגבי מלוה ומגבי ל"י". וי"ל.
41 וכן מוכח בתשובת מהרשד"ם חרי"ם ס"ה סא.
(ודע"ז מקושי' התומים סס"ז סקכ"ה): ושם אפי'
טעמא דב"ד אביהן של יתומים לא איצטרך ליתומים
קטנים שהלוו שהרי לאו בני מעיבד מצוה נינהו
וקרא כו'. ועיי' בסוף התשובה, ואם הוי אפקעתא
דמלכא, הרי החיוב נפקע מאליה ולמאי נפק"מ,
כמ"ש במניח שם. וראה בהגסמן לקמן הערה 50.

42 רפ"ט שם. ובסהמ"צ מ"ע קמא. ראה ביאור
הרי"ף פערלא שם (רסו, ג).

43 כי דוחק לומר שס"ל שכל המצוה היא רק
שיאמר משמט בדבור אבל אפקעתא דמלכא היא
מעצמה כ"י: א) רק כשא"ל הלוה להחזיר מצינו שצריך
שיאמר משמט אני, ולא פסיקא מילתא בכל מלוה עד
שיתכן לומר „מ"ע להשמיט המלוה בשביעית כו".
ב) אם לווה כוונתו הו"ל לפרש. וראה רי"ף פערלא
שם. לקמן הערה 47.

44 שם פ"ט הכ"ח. וראה רדב"ז וכס"מ שם.
45 ועפ"ז יובן מה שבהמצות לית (סהמ"צ ל"ת
רל) כללם יחד: הוזהירו שלא לתבוע משאות בשנת
השמטה אבל ישמטו כלם יחדו * שנאמר שמוט כל
בעל משה ידו כו' ואינו מותר לגוש כו' אבל ישמט
ולהעיר שגם בספר היד שם רפ"ט כתב: „מ"ע
להשמיט המלוה כו' והתובע חוב כו' עבר על ל"ת
שנאמר כו' ולא כתב מ"ע להשמיט כו' ואסור
לתבוע כו'.

(*) כ"ה בהוצאה שלפנינו. אבל בתרגום קאפח
„שמטו כללי לגמרי". ובהוצאת העליר מתרגום א"א
אבל יפלו לגמרי.

חוב כשלעצמו איז נישט נפקע געווארן.⁵¹
און דערפאר איז פארשטאנדיק וואס
לדעת רוב הפוסקים (אויסער די דעה
יחידאה פון יראים⁵²) איז נישט קיין גדר
דמצוה אויפן לוח צוריקצוצאלן דעם
חוב צום מלוה (אויך פאר דעם ווי דער
מלוה האט געזאגט „משמיט אני“); און
פונדעסטוועגן ווערט ער אנגערופן⁵³
„מחזיר חובו“ — ווייל הגם דער לוח איז
פטור פון צוריקצאלן די הלוואה, איז
נאך אלץ דא דער חוב, ער איז נישט נפקע

דער לשון החינוך⁵⁴: „לעזוב החובות“
— אפלאזן ד.ה. נישט מאנען; און ווי
ס'איז די משמעות פון לשון הכתובים:
„שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה
ברעהו לא יגוש את רעהו ואת אחיו גו'
ואשר יהי לך את אחיך תשמיט ירך“⁵⁵.

און וויבאלד אז דער „לא יגוש“ איז
מחייב און מכריח דעם מלוה אפצולאזן
און נישט מאנען דעם חוב, איז מובן, אז
בדרך ממילא פאלט אפ דער שעבוד
וחובת גברא פון דעם לוח צו פורע זיין
דעם חוב (ווייל ס'איז הא בהא תליא)⁵⁶
— ווי דער לשון הרמב"ם: „משמיט אני
וכבר נפטרת ממני“, אז דער לוח ווערט
נפטר פון זיין שעבוד צום מלוה⁵⁷;
אבער דאס איז נאך ביטול השעבוד אין
דעם יחס (פון גדר גברא) צווישן מלוה
און לוח, עס בלייבט אבער דער שעבוד
אויף די נכסי הלוה⁵⁸, ווייל דער עצם

גופא כר' ובשיעית פטרה התורה לכל יכול לנגוש
אותו הפקיעה שעבוד הגוף כר' אבל בלוח מת
ונשתייר נכסים נכסי אביו ערבים בשביל אביו כר'
נכסי ערבים מיזם הלוואה כר' וגובה מהם. וראה בית
רידב"ז הל' שביעית סי' בסופו.

ויומחק ע"פ דעת ר"ת (ר"ן כתובות פה, ב) דשני
שעבודים יש לו למלוה על הלוה שעבוד גופו שהוא
מחוייב לפרוע ושעבוד על נכסיו, וכשמחלו פקע
שעבוד הגוף וממילא פקע שעבוד נכסיו כר', משא"כ
כשמת הלוה כר', והרי בנדוד המלוה לא מחל
השעבוד, וא"כ מובן שנשאר איהו שעבוד נכסים.
(51) ומ"ש הרמב"ם פ"ט סה"ד שם, וכשתשקע
חמה בליל ר"ה של מוצאי שביעית אבד החוב —
אין פירושו שבטל החוב או נפקע וכי"ב, כ"א
שא"פ לו לתובע עוד, ובא בהמשך למ"ש לפניו
ד.בשיעית עצמה גובה חובו כר' וכשתשקע חמה כר'
אבד החוב.

(52) סי' רעה. ובהשלם — סי' קסד. וראה תועפת
ראם שם סק"ז מהראקני, דהיראים חזר בו, עיי"ש
שלא חזר בו מהדין שצריך הלוה להחזירו למלוה
ואינו רשאי לעכבו אלא ע"פ מלוה כר'. וס"ל כפשוטו
שכל הגדר הוא רק שלא יגוש את רעהו בפועל.
וראה אברבנאל ראה טו, ב.

(53) אף ז.כשהוא נתן לו אל יאמר לו בחוב אני
נתן לך אלא יאמר לו שלי הן וכמתנה אני נתן לך
(גיטין לו, ב) — ראה יראים שם (סי' רעה). ותישון
לשון דיבור הוא שתקנו לומר במתנה שיהא הדבר
ניכר ונראה שלא ע"י נגישה נתן לו'.

ואף שכתבו לדעתו דשמיטה דקרא אינה מחילה
כר', ויש שכתבו (נסמן בהערה שלפניו) שיריאים
חזר בו — הרי כשבא להחזיר חובו לפני אמירת
משמט אני, פשיטא שנקרא מחזיר חובו (כבהערה
שלפניו), וגם אח"כ מאמירת הלוה, אעפ"כ משמע

(46) מצוה תעו.

ולפי"ז מה שצריך לומר משמט אני לדעת
הרמב"ם כיון דכל הגדר הוא מצד לא יגוש, י"ל
דס"ל דהוי מצוה שיאמר ההשמיטה בפה כפרשי
גיטין ושבת שם. וכן הוא דעת אדה"ו הלכות הלוואה
סל"ז. (וכ"כ במדרכי שם ואר"ז פ"א דע"ז סי' קח
לדעתם דשביעית משמטת מאילי. וראה תוס' ר"ד
גיטין לו, ב. בי"ח ח"מ סי' סז סקליה וסקל"ז).
וברי"פ פערלא שם בתחלתו (רסב, ד) כ' דלהרמב"ם
בלא אמירת משמט אני עובר בלא יגוש.

(48) ראה יתירה מזו בקצת"ח סי' קד סק"ב
דבהלוואה בכלל (לא בשנת השמיטה) כשאין המלוה
תובע אין על הלוה מצוה לפרוע. וגם לדעת הנה"מ
(שם סק"א) דחייב כיון דרחמנא חייבא לפרוע, היינו
כשחטרה התביעה בפועל, אבל בנדוד (דמצוה
ואיסור על המלוה לתבוע כר', י"ל שגם לשיטתו אין
על הלוה מצוה לפרוע. וכדמשמע מהלשון רוח
חכמים נוחח הימנו ולא קיום מצות פכעיה וכי"ב
(וכפננים).

(49) ולשונו, וכבר נפטרת ממני היינו שנפטרת
ממני לא ע"י אמירתו עכשיו, משמיט אני.

(50) להעיר מתומים שם, דס"ל לרש"י ב"פ דברי
ר"ש בספרי, בעל משה ולא הוירש' דעיקר מה
שהקפיד התורה הוא ללא יגוש אותו דהוא משועבד

ו. עפ"י הסברה הנ"ל אין דעם ענין פון שמיטת כספים, איז מסתבר אז עד"ז איז אויך שמיטת קרקעות, וואָרום דער זעלבער גדר פון שמיטה (בשנה השביעית) איז סיי ביי קרקעות און סיי ביי כספים; ובפרט אז מ'פארבינדט זיי צוזאמען אין „וזה דבר השמיטה“ [און ווי דער רמב"ם ברענגט דאס אראפ אין ספר המצות ביי דער מ"ע פון שמיטת כספים, ולשון התוספתא בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקעות ואחת שמיטת כספים]⁶⁰, וואָס „וזה דבר השמיטה“ מיינט כפשוטו, אז דאָס (וואָס ער איז מפרש ווייטער) איז מצות שמיטה, ד.ה. אז ס'איז א מצוה אויפן גברא צו דבר'ן, מפקיר זיין די פעלד⁶¹.

געוואָרן⁶²; בסגנון אחר: ווען ער האָט געליען — איז אויף א טייל פון זיינע נכסים (בסכום דההלואה) — חל מעין בעלות פון מלוה.

ס'איז שווער צו זאָגן אז דאָס איז אן ענין פון פריעת בע"ח מצוה, ווי אנדערע מפרשים לערנען דעם פשט אין אונזער משנה⁶³, והראי' אז כנ"ל, איז דאָס נאָר א דעת יחיד, וואָס האַלט אז ס'איז דאָ א חיוב אויפן לווה אָפצוגעבן דעם חוב צום מלוה (אויב ער האָט ניט געזאָגט משמט אני); ועוד, אויב ס'איז א מצוה פון פריעת בע"ח — אפילו לויט דער דעה אז ס'איז נאָר מדרבנן⁶⁴ — איז עס דאָך א חיוב ממש⁶⁵ און ניט נאָר „רוח חכמים“⁶⁶ נוחה ממנו⁶⁷.

60) הנ"ל הוא לפרש"י גיטין לו, סע"א דשמיטת קרקע קאי על השביעית. אבל גם לפי ר"ת בתוס' שם ד"ה בזמן (וכן פירש ברמב"ן ריטב"א ר"ן מאירי שם. ובכמה פוסקים שפסקו כרבי), שמפרש דברי רבי בהירושלמי דהשמטת קרקע מדובר ביובל, והשמטת כספים פ"י שביעית בכלל — גם דקרקע, הרי פשיטא ששוין הן שהרי כוללם יחד. ויתירה מזו: קורא לשביעית בכלל — שמיטת כספים.

אבל להעיר דלפ"י הא' דר"ת בקדושין (לח, ב סד"ה השמטת), נקט נמי שמיטת כספים דדמאי להו שמיטת יובל שביובל חוזרות השדות מלוקח למוכר ושמיטת כספים כמו כן מופקעים ממלוה ללוה (ועד"ז הוא ברשב"א גיטין שם). וברמב"ם ה"ל שמיטה יובל פ"ט ה"ב, אין שמיטת כספים כ"י אלא בזמן שהיובל נוהג. . . שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף כ"י אמרו חכמים בזמן שאתה משמט קרקע כ"י. וראה לשונו פ"י ה"ט שם. ובסוף הפרק שם, יובל משמט קרקע בתחלתו ושביעית אינה משמטת כספים אלא בסופה. ובכ"ז פ"ד ה"ה שם (פ"ט ה"ב. פ"י ה"ט) דלהרמב"ם דוקא שמיטת כספים הוקשו ליובל. וראה מ"מ פ"ד שם.

61) ע"פ הנ"ל הערה 47 אולי י"ל ההשתוות דשמיטת קרקע ושמיטת כספים גם כזה שגם בקרקע המצוה, להשמט כל מה שתוציא הארץ היינו שמינחו הפקר [ורק], כל הנועל כרמו כ"י ביטל מ"ע (רמב"ם שם פ"ד הכ"ד)] וגם להפקיר בפה — ראה רמב"ם שם. אלא יפקיר הכל. וראה ר"פ פערלא שם רסו, א ואילך.

ג"כ שהוא מחזיר חובו, כבהערה 38. וראה פרש"י גיטין שם ד"ה עד דאמר.

54) ולהעיר מצפצפ"ל כלאים פ"י הכ"ז (יט, ג"ד). מהד"ת בסופו.

55) משנה ראשונה שביעית מ"ט שם.

56) ראה אנציק' תלמודית כרך ט' ע' רכו ואילך. ושי"נ.

57) ראה כתובות פו, סע"א דכופין על מ"ע.

58) ראה בארוכה בצי"צ חידושים על הש"ס סוף שביעית בגדר רוח חכמים נוחה ממנו.

אבל להעיר דלפרש"י כתובות (שם) ד"ה פריעת בע"ח מצוה — „מצוה עליו לפרוע חובו ולאמת דבריו דכתיב הין צדק שיהא הן שלך צדק כ"י, והרי לכמה פירושים זהו הפירוש בסוף משנתנו „כל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו“ — ר"מ ורע"ב. וראה ירושלמי שביעית כאן. אבל ראה לקמן בפנים. — וראה לק"ש בהר תשמ"ט ס"ד.

59) ולפי היראים הנ"ל, י"ל בפשטות ד,רוח חכמים נוחה ממנו" היינו אחר שאמר המלוה משמט אני שאז כבר אין עליו חוב לפרוע, וכפשטות סדרם במשנה, דהמשנה „רוח חכמים נוחה ממנו“ באה לאחר מ"ה. המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני. ראה מלאכת שלמה שם. אבל ברמב"ם מקדים „כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו (ואח"כ) וצריך המלוה לומר למחזיר משמט אני כ"י.

בדרך „לא זו אף זו“, דארף מען זאגן, אז די דריי פאלן אין דער משנה זיינען אויסגעשטעלט אזוי, אז אין יעדער ווייטערדיקער בבא אין דא א חידוש אינעם ענין פון „רוח חכמים נוחה ממנו“ לגבי דער פריערדיקער בבא.

ח. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים הדיקו בהמשנה:

אין דער צווייטער בבא: צוליב וואס דארף די משנה זאגן „לא יחזיר לבניו“ — ווען ס'שטייט נאָר „הלוה מן הגר שנתגיירו בניו עמו אם החזיר לבניו רוח חכמים נוחה ממנו“, וואלט מען פאָרשטאנען אז ס'איז ניטאָ קיין חיוב אפֿ געבן דעם חוב די קינדער.

אין דער דריטער בבא: כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו — איז ניט מובן — כקושיית המפרשים: די משנה איז דאָ אויסן צו זאגן די מעלה פון „המקיים את דברו“, וואָרעם דיני קנינים — איז ניט דאָ דער אָרט מבאר זיין זיי, און לאידך גיסא, קיום דברו איז דאָך לאו דוקא בקנין מטלטלין⁶¹, איז מאי שייך הכי די הקדמה אז „כל המטלטלין נקנין במשיכה“.

דער ביאור בזה:

פשטות הפירוש פון „רוח חכמים נוחה ממנו“ איז, אז דאָס וואָס „חכמים אוהבים אותו עזו וישר בעיניהם מה שעשה“ איז ניט נאָר מחמת דעם וואָס ער איז דאָ

דער חילוק איז נאָר, וואָס ביי שמיטת כספים, וויבאלד אָז די מצוה איז „שמוט כל בעל משה ידו גר לא יגוש את רעהו“ — ער טאָר בלויז ניט מאַנען, בלייבט אַ שעבוד חפצא פונעם חוב, כּניל: אָבער ביי שמיטת קרקע, וואָס דאָרט שטייט „והשביעית תשמטנה ונטשתה“, ווערן די פירות און די תבואה הפקר לגמרי.

ז. עפ"י הנ"ל אין דעם ענין השמטת כספים און דער הסברה פון „המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה ממנו“, וועט מען אויך פארשטיין דעם המשך המשנה אין סיום מס' שביעית: „הלוה מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר רוח חכמים נוחה ממנו, כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו“ —

די שייכות פון די צוויי ווייטערדיקע פאלן צו דעם ערשטן פאל „המחזיר חוב בשביעית“ איז ניט נאָר אין דעם וואָס אין די אַלע דריי איז „רוח חכמים נוחה ממנו“, נאָר אויך אין דעם טעם פאָרוואָס „רוח חכמים נוחה ממנו“:

כשם ווי ביי „המחזיר חוב בשביעית“ איז ניטאָ קיין חיוב ושעבוד גברא צו באַצאלן דעם חוב, נאָר בלויז אַ שעבוד חפצא און מהאי טעמא איז דער פרעגן החוב נאָר אָז ענין פון „רוח חכמים וכו'“ — אזוי איז עס אויך אין די אַנדערע צוויי פאלן, אז ס'איז ניטאָ קיין שעבוד גברא פונעם לווה צו די „בניו“ פון גר און פון דעם מוכר צום לוקח, נאָר בלויז אַ שעבוד חפצא — און דערפאָר איז עס אויך ביי זיי נאָר אָז ענין פון „רוח חכמים וכו'“.

ולהוסיף: לויטן כלל אָז דער סדר הבבות אין משנה איז (עפ"י רוב⁶²)

ס"ק קפ (וש"נ). ובשד"ח כללים מערכת ז' כלל יא: כתבו הראשונים בכ"מ דאף שחירון זו ואין צריך לומר זו לא נאמר אלא מדוחק אבל תירוצו לא זו אף זו אינו דוחק כלל. — ולהעיר מתוד"ה דחביבה (יבמות ל, א).

63 ואי לאשמעינן בנוגע למתנת קרקע וכו' וכו' — הרי העיקר חסר מן הספר.

64 לשון הר"מ כאן. וראה צ"צ כאן באורכה.

62 ראה עירובין (ע"ז סע"א) וש"נ לכ"כ מקומות דזו ואצל זו קתני. דרכי שלום כללי הש"ס

מקיים א זייטיקע מצוה, אדער ער איז נישט עובר קיין איסור צדדי (כאטש ער איז נישט מחוייב בזה) — נאר צוליב דעם וואס ער ברענגט דערמיט טוב אין דער זאך גופא וואס ער האט געטאן.

ובנדוד — ביים ענין פון הלואה: „רוח חכמים נוחה ממנו“ איז צוליב זיין טאן א גוטע זאך (הגם ער איז דערין נישט מחוייב), וואס איר מעלה וטוב איז אין דער הלואה גופא — (נישט אין א זייטיקן ענין).

פעולת ההלואה (ועדו בהקנין) איז צוזאמענגעשטעלט פון (א) דעם מלוה, (ב) לווה, און (ג) די געלט, וואס שאפט די שייכות צווישן מלוה ולווה.

ביי „המחזיר חוב בשביעית“ איז דער „רוח חכמים נוחה ממנו“ בשייכות צו די אלע דריי: דער מלוה וואס איז מקבל דעם חוב — וויבאלד ער האט געטאן א מצוה, „כסף תלוה“, איז „רוח חכמים נוחה“ פון דעם וואס דורך החזרת החוב ווערט באווארגט אז דער מלוה זאל דורך זיין פעולת המצוה נישט ליידן קיין געלט-שאדן; בנוגע דעם לווה — וויבאלד אז דער מלוה איז בירא דשתית מיני, ער האט געהאט פון אים א טובה, איז „רוח חכמים נוחה“ פון דעם וואס דער לווה האט דעם רגש הלב אפצו-צאלן דעם מלוה⁶⁵ [נוסף אויף דער תועלת שבוה פארן לווה גופא — אז לכשיצטרך זאל ער פון אים נאכאמאל קענען באקומען א הלואה⁶⁶].

בשייכות דער „חפצא“ פון דער הלואה — דער עצם חוב: וויבאלד אז

אויף דעם איז געבליבן א שעבוד (הגם אז אויפן לווה איז נישטא קיין שעבוד גברא, כניל בארובה), דערפאר איז „רוח חכמים נוחה“ ווען ער צאלט אפ דעם „חוב“⁶⁷.

ט. אין דעם צווייטן פאל „הללוה מן הגר שנתגירו בניו לא יחזיר לבניו ואם החזיר רוח חכמים נוחה ממנו“ — אויך דא איז דער „רוח חכמים נוחה ממנו“ נישט נאר מצד זייטיקע ענינים (עס זאל נישט זיין קיין יחזור לסורו (וכיו"ב) ביי די בנים), נאר אויך צוליב דער תועלת בנוגע דער הלואה עצמה — אבער נאר בשייכות צו צוויי פרטים: דער לווה, און די „חפצא“ פון חוב.

וויבאלד דער לווה האט געהאט א טובה פון גר און האט ביי אים געליען די געלט אויף אפצוצאלן, איז הגם אז נאך מיתת הגר איז ער מדינא פטור פון תשלומין, וויבאלד אבער אז ער האט דאס גענומען ע"מ לשלם — איז עס ביי אים א המשך פון א חוב — איז א מדה טובה אויב ער איז מחזיר.

עדו מצד דער חפצא פון חוב: ס'איז טאקע נישטא קיין מלוה צו וועמען צו בא-צאלן דעם חוב, אבער דער שיעבוד אויף נכסי הללוה בשווי פון דעם חוב (כאילו — אז דאס געהערט נישט דעם לווה) — מאי בטלי⁶⁸? ובמילא האט אן ארט אז ער זאל מחזיר זיין דעם חוב,

און וויבאלד אז נאר צו „בניו“ האט דער ממון עפעס א שייכות (שלא יחזור

(67) ראה לשון המפרשים (דלעיל הערה 65)

„ממון אחרים“ — „בממון חבירי“.

(68) להעיר מבין (קט, א) בגזל הגר בזקפו עליו במלוה לרשע (וכיה ההלכה — רמב"ם פ"ח מהל' גזילה ה"ד) שחייב להוציא מתחת ידו, וגם לרשע שם, עכ"פ צריך למחול לנפשי לאחר מיתת הגר, עיי"ש. ולהעיר מגמרא שם ע"כ „קנאו השם“.

(65) ראה ר"ש סיריליאן ומלאכת שלמה כאן „רוח חכמה וחסידות בקרבו דאינו רוצה ליהנות מממון אחרים“. וראה בעל העיטור אות פה פרוזבול „שאינו רוצה ליהנות בממון חבירו אבל לכתחלה אין לו להחזיר“.

(66) ראה במשנה ראשונה כאן.

געגעבן געלט⁷⁰), איז דא ניטא קיין שעבוד פון מוכר און לוקח (וקונה), אז עס זאל ווערן א שייכות צווישן זיי אלס מוכר וקונה (מצד גדר הקנינים):

נאכמער: דורך „מקיים דברו“ ווערט ניט באווארגט א טובה בשייכות דעם מוכר אדער בשייכות צום קונה, עס פעלט גארניט ביי דעם לוקח (אין א פאל אז דער לוקח האט אים געגעבן געלט, באקומט ער דאס צוריק); עס איז בלויז אז ענין בשייכות דעם פרט פון חפצא: די מיטלטלין האבן באקומען א שייכות צום קונה אין און דורך דעם דבור פון מוכר (אדער אויך מצד דער נתינת דמים פון לוקח), און אויף דעם זאגט די משנה אז אויך אין דעם פאל, ווען ס'איז דא נאָר א טוב מצד איינעם פון די דריי פרטים, איז אויך „רוח חכמים נוחה ממנו“⁷¹.

יא. אין דעם ענין פון שמיטת כספים הנ"ל געפינט מען א דבר והיפוכו:

פון איין זייט איז דער תוכן פון שמיטת כספים — „שמוט כל בעל משה ידו .. לא יגוש את רעהו“ — א שלילה והעדר (ומהאי טעמא איז „המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה ממנו“, כנ"ל):

עד"ז איז דער תוכן פון שמיטת קרקעות — „ושבתה הארץ שבת לה“, און „שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור שנת שבתון יהי“

(70) לפי הרמ"ה והרע"ב. משא"כ להר"ש ותויר"ט.

וראה צ"צ שם.

(71) ובירושלמי שביעית מסיים „דרב נהג (כשאמר לבני ביתו ליתן מתנה לבר נש לא הוי חוזר בו) למדת חסידות“, ולפי הפ"י שבמשנתנו איירי כשנתן דמים יומתק החידוש וההמשך בירושלמי שהוא ג"כ בדרך לא זו אף זו. וראה בארוכה לקו"ש בהר תשמ"ט.

לסורם) — איז יחזיר לבניו און דער-פאר איז „רוח חכמים נוחה ממנו“⁶⁹.

משא"כ לגבי דעם מלוה איז דא ניט שייך קיין ענין של טוב, ווייל מת המלוה (דער גר) און „בניו“ זיינען ניט יורש דעם גדר פון מלוה.

און דערמיט איז מובן וואס די משנה איז מוסיף: „לא יחזיר לבניו“ — כאטש עס איז מובן פון דעם וואס „החזיר (איז נאָר) רוח חכמים נוחה ממנו“ — בכדי צו מדגיש זיין, אז דער לוח מיט בניו — האט קיין שייכות ניט — ניט נאָר מדינא ניט (ווייל זיי זיינען ניט בגדר מלוה און דער לוח האט צו זיי קיין שום שעבוד ניט), נאָר אויך ניט מטעם רוח חכמים.

ועפ"ז איז פאָרשטאנדיק דער חידוש אינעם צווייטן פאל (הלוה מן הגר) לגבי דעם ערשטן פאל (המחזיר חוב בשביעית) בדרך „לא זו אף זו“: דער ענין פון „רוח חכמים נוחה ממנו“ איז ניט נאָר ווען דער טוב פון זיין מעשה איז אין אַלע דריי פרטים פון דעם ענין הנדון (ביי המחזיר חוב בשביעית), נאָר אויך אין פאל ווען דער טוב איז נוגע נאָר צו צוויי פרטים.

יוד. „כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו“: אויך דא איז „רוח חכמים נוחה ממנו“ ניט נאָר מצד דעם ענין (צדדי) וואָס ער איז „מקיים דברו“ נאָר (אויך) מצד דעם חפצא — המיטלטלין,

אָבער ניט מצד די אַנדערע צוויי: דער מוכר און לוקח:

וויבאלד דער לוקח האט ניט געמאכט קיין משיכה (אפילו אויב ער האט

(69) ועפ"ז תתורץ קו"ש משנה ראשונה כאן, מאי איירי לוח מן הגר כ"ו אפילו לוח מן העכו"ם.

הנ"ל, אז שומרי שביעית ווערן אנגע-
רופן „עושי דברו לשמוע בקול דברו“,
ניט כלשון הרגיל בכגון דא „(עושי)
מצותיו“ „(עושי) חקותיו“ וכיו"ב, ווייל
ענין השמיטה איז פארכונדן במיוחד
מיט דיבור.

און ווי דער מדרש איז מכריח אז עס
רעדט זיך וועגן „שומרי שביעית“ —
נאמר כאן עושי דברו ונאמר להלן וזה
דבר השמיטה מה דבר שנאמר להלן
בשומרי שביעית הכתוב מדבר אף דבר
האמור כאן בשומרי שביעית הכתוב
מדבר.

און עפ"י יומתק וואס דער סיום
וחותם פון מס' שביעית איז „כל המקיים
את דברו רוח חכמים נוחה ממנו“.

און דורך דעם לימוד ועסק אין הלכות
שביעית (וואס כל העוסק בתורת כו'
כאילו עשה⁷⁵) איז מען ממחר דעם זמן
וואס „רצית ה' ארציד“ („ועשו את
השמיטין“) שבת שביט יעקב“ („אתבת
שביטא דבית יעקב“) און „גם ה' יתן
הטוב וארצנו תתן יבולה“⁷⁶ און מען
וועט זיין „גבורי כח עושי דברו לשמוע
בקול דברו“, שומרי שביעית — מקיים
זיין מצות שביעית כפשוטה אין ארץ
הקודש וזמן התורה, בקרוב ממש ווען
דער אויבערשטער וועט „מקיים“ זיין
„דברו“, „דבר ה' זה הקץ“⁷⁷ — „והיתה
לה' המלוכה“, בביאת משיח צדקנו
ויוליכנו קוממיות לארצנו.

(משיחות חודש תשרי תשל"ג)
— שנת השמיטה)

לארץ, אז די ערד זאל ניט באארבעט
ווערן — אויך אז ענין פון שלילה.

לאידך, דארף אט די שלילה פון
שמיטה גופא אויסגעדריקט ווערן אין אן
אופן חיובי ופעולה — אין דיבור —
וכנ"ל „המחזיר חוב בשביעית יאמר לו
משמט אני כו' שנאמר וזה דבר
השמיטה“, וואס לכמה דיעות איז דער
דיבור („משמט אני“) א מצוה
(מדאורייתא)⁷²; [בהמשך המשנה „רוצח
שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר
לכבדו יאמר להם רוצח אני אמרו לו
אעפ"כ יקבל מהם שנאמר וזה דבר
הרוצח“, איז עס א באווארעניש מען זאל
אים ניט געבן קיין כבוד בטעות, ווי ער
איז מפרש אין ירושלמי⁷³, ע"ד ווי
בשעת מען גיט אים כבוד ווייל מען
מיינט אז ער ווייס צוויי מס' און ער
ווייס נאך איינע, דארף ער זיי דאס
מודיע זיין].

די הסברה אין דעם עפ"י פנימיות
הענינים י"ל: שנת השביעית איז ענינה
ספי' המלכות⁷⁴, און אין איר זיינען דא
ביידע ענינים: דער ביטול פון ספי'
המלכות לגבי די ספירות שלמעלה
ממנה; ספירת המלכות איז עולם
הדיבור.

און דעריבער זיינען דא אין שביעית
די ביידע ענינים: „ושבתה הארץ“ —
דער ביטול און שביתה אין ארץ —
מלכות, און „לא תזרע גר“, און אזוי אויך
שמיטת כספים: און צוזאמען דערמיט
איז דא א מצוה בדבור „דבר השמיטה“.

עפ"י איז פארשטאנדיק דער מדרש

(72) ראה לעיל הערה 47. 61.

(73) במס' שביעית כאן.

(74) ראה דרמ"צ מצות קדושת שנה השביעית
מכתבי הארזי"ל (ושם גם בנוגע לשמיטת כספים).
תורת לוי יצחק ע' קלה. לקוטי לוי יצחק אגרות ע'
רמד. וראה לקראת פרשתנו מב, ד. ועוד.

(75) ראה מנחות בסופה בנוגע לקרבנות.
(76) תהלים פה, ב. שם, יג. מדרש תהלים שם.
תרגום שם.
(77) שבת קלה, ב.

בהר ג

כ"כ קרובים און אין א סדר פון „הקרוב קרוב קודם“, האָט ער אַלס ערשטן קרוב געדאַרפֿט זאָגן „אביו“, וואָס ער איז מער קרוב אפילו ווי „אחיו“ (ווי דער דיין ביי ירושה, אָז „האב קודם לאחיו“) — ובפועל ווערט „אביו“ אינגאַנצן ניט דערמאָנט אין פסוק?

די זעלבע שאלה פרעגט מען אין פ' נחלות, וואו דער פסוק רעכנט דעם סדר פון ירושת הקרובים: „איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו . . . לאחיו . . . לאחי אביו . . . לשאריו הקרוב אליו“ — און לאָזט אויס „אביו“, וועל-כער קומט לירוש פֿאַר „אחיו“ כנ"ל? און מען פֿאַרענטפֿערט אָז „דרך ברכה ידבר ולא בנכרתיים“ — דער פסוק רעדט ניט וועגן אַ פֿאַל פון פורעניות¹⁰, אַז דער בן איז מת בחיי אביו.

אַבער [נוסף לזה אַז אויך דאַרט אין פ' נחלות איז עס ניט אינגאַנצן גלאַטיק. וואָרום וויבאַלד אַז דאָס זיינען ענינים וואָס זיינען נוגע להלכה, האָט לכאורה קיין אַרט ניט צו אויסלאָזן¹¹ „אביו“ צוליב דעם¹² וואָס עס איז ניט „דרך

א. ווען אַ איד האָט זיך פֿאַרקויפֿט אַלס אַן עבד צו אַ נכרי, זאָגט דער פסוק: „גאולה תהי לו אחד מאחיו יגאלנו. או דודו או בן דודו יגאלנו או משאר בשרו גו' או השיגה ידו ונגאל“; און פון דעם סדר אין פסוק — „אחד מאחיו גו' דודו או בן דודו גו' משאר בשרו גו'“ — לערנט מען אַפֿי, אַז „הקרוב קרוב קודם“ — דער קרוב וואָס איז נעענטער, איז ער פריער צו גואל זיין דעם עבד.

דאַרף מען פֿאַרשטיין:

(א) ווען דער נמכר לנכרי אַליין איז אין אַ מצב פון „השיגה ידו“, איז ער דאָך כמובן „קודם“ פון אַלע קרובים; און וויבאַלד דער פסוק רעכנט אויס די קרובים לויטן סדר ווער איז קודם לגאולה — האָט דאָך לפי צום אַלעם ערשטן געדאַרפֿט שטיין „והשיגה ידו ונגאל“, און ערשט דערנאָך (אויב לא השיגה ידו) „אחד מאחיו גו' או דודו גו'“ — פֿאַרוואָס שטייט „השיגה ידו“ נאָך גאולת קרובים?

(ב) וויבאַלד דער פסוק רעכנט אויס

(6) ב"ב קח, ב (ושם לגבי עוד דינים). קטו, א (במשנה). רמב"ם ריש הל' נחלות.

(7) ועד"ז יש להקשות למה לא נמנה „בן שקודם גם לאביו (ב"ב שם). וי"ל שזוהו היפך הרגיל והרוב — שהבן (יפרנס ו)גאל את אביו, ובפרט שמתחלה לא פרנסו ועד שהוכרח למכור עצמו.

(8) רמב"ן (והובא בבחי' פינחס כו, ט. ועוד.

(9) פינחס שם, ח"א.

(10) להעיר גם מב"ב קח, סע"א.

(11) משא"כ בב"ב שם שהמדובר ב„אתחולי . . . לא מתחלינו“.

(12) ע"ד משנת כמ"פ (לקושי ח"ה ע' 281. ח"י ע' 26 ואילך) בנוגע להא שארדיל (פסחים ג, א. ושיג) עיקם הכתוב כי ולא הוציא דבר מגונה מפיו.

(1) פרשתנו כה, מח"מט.

(2) תרי"ץ עה"פ. רמב"ם הל' עבדים פ"ב ה"ז. וראה קידושין כא, א (וברשי שם ד"ה לקרוב). כס"מ ולח"מ לרמב"ם שם. ואכ"מ.

(3) כלשון הרמב"ם שם. אם לא השיגה ידו לגאול קרוביו פודיו אותיו.

(4) משא"כ לעיל (פסוק כה"כ) גבי שדה אחוזה, שלא מפורש שם בקרא הסדר ד. קרוב קרוב קודם, וכלל כולם יחד — „גואלו הקרוב אליו“.

(5) אף ש(בדוחק) י"ל הטעם מפני שזוהו רחוק יותר בזמן — גאולה ע"י קרובים אפשרית תיכף אחרי נמכר, משא"כ ע"י עצמו שממצב של „מך" צ"ל למצב דוהשיגה ידו.